

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of International Social Research
Cilt: 9 Sayı: 43 Volume: 9 Issue: 43
Nisan 2016 April 2016
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

YOKSULLUĞUN DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE SEYRİ THE PROCESS OF THE POVERTY IN THE WORLD AND IN TURKEY

Erem SARIKOCA*
Yılmaz DAŞLI**

Öz

19. yüzyıl dünyada önemli değişim ve dönüşümlerin yaşandığı bir yüzyıl olup Sanayi Devriminin bu yüzyılda yaşanmış olması bu yüzyılı daha da önemli hale getirmiştir. Sanayi Devrimiyle birlikte toplumsal yapılarda süregelen tüm sosyal problemlerin yok olacağı düşünülmesine rağmen geldiğimiz noktada, var olanlar derinleştiği gibi listeye yenilerini de eklemiştir. Bu nedenle Sanayi Devrimi sonrası yaşanan gelişmeler, sorunların çözümü olmak yerine bizi kaynağı haline gelmiştir. Toplumsal sorunlar listesinin başında yer alan ve aynı zamanda bu çalışmanın da ana konusu olan yoksulluk bugün Dünyanın ve Türkiye'nin en temel problemlerinden biridir. Sanayi Devrimi ile beraber yoksul ülkeler daha yoksul, varlıklı ülkeler daha varlıklı hale gelmiştir. Dünyada var olan servetten zengin ülkelerin aldıkları pay günden güne artarken, fakir ülkelerin ki o oranda azalmıştır. Bu durum doğal olarak zengin ve yoksul ülkeler arasındaki gelir dağılımı eşitsizliğini derinleştirmiştir. Gayri Safi Milli Hasıllar karşılaştırıldığında 2010 ve 2013 yılları arasında yoksul ülkelerin gelirleri 100-200 dolar civarında artarken, varlıklı ülkelerdeki artış yaklaşık 10.000 dolar düzeyindedir. İşte bu çalışma ile Dünyadaki ve Türkiye'deki yoksulluğun boyutlarının ortaya konulması ve konuya farklı bir bakış açısı oluşturma amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Dünyada ve Türkiye'de Yoksulluk, Gelir Dağılımı, Yoksullukla Mücadele.

Abstract

The 19th century was a period during which important changes and transformations took place in the world besides the Industrial Revolution. Together with the Industrial Revolution, many hoped that the social problems that continued would be eradicated. However, it deepened the existing problems and added new ones onto the list let alone eradicating the former ones. Therefore, the developments following the Industrial Revolution became the source of the problems instead of solving them. Poverty, top on list of social problems and the topic of this paper, is one of the fundamental problems of the world and Turkey alike. After the Industrial Revolution, the poor countries got even poorer while the rich ones got richer. The percentage of what the poor countries get from the wealth of the world is decreasing day by day while that of the rich countries is increasing, which led to the deepening of the inequality in the distribution of wealth. When the 2010 and 2013 GNP's of the ten poorest countries with that of the richest ten countries, it is seen that the income of the poor countries increased about 100-200 USD while the increase in the incomes of the rich countries was about 10.000 USD. In this paper, we aim to reveal the dimensions of poverty in the world and Turkey and put a different perspective of the subject.

Keywords: Poverty, Poverty in the World and Turkey, Distribution of Income, Struggle against Poverty.

Giriş

Yoksulluk, insanca yaşama hakkını ortadan kaldıran toplumsal ve ekonomik sorunların başında gelmektedir. Yoksulluğun boyutlarının ortaya konulması ve yoksulluğa neden olan faktörlerin irdelenmesi, ekonomik olarak sürdürülebilir ve ahlaki olarak kabul edilebilir politikaların geliştirilip uygulamaya konulmasında büyük önem taşımaktadır. Günümüzde küreselleşme ve bunun doğal sonucu Neo-liberal politikaların yaygınlık kazanmasına bağlı olarak yoksulluğun kronik bir hal aldığı görülmektedir. İnsana yapılan beşeri yatırımların yetersizliği, bilgi ve teknoloji üretme kapasitesinin düşüklüğü, yeni istihdam alanların açılmaması, yetersiz kurumsallaşma düzeyi, ucuz emeğe dayalı üretim yapısından katma değeri yüksek ürünlerin ağırlıklı olduğu üretim yapısına dönüşümü sınırlamaktadır. Neo-liberalizmin bir sonucu olarak sosyal devlet anlayışının terk edilmesi adil bir gelir dağılımı bölüşümünü engellemektedir. Devletin ekonomideki ve toplumsal yaşamdaki rolünün giderek azalması, özelleştirmelerin yaygınlık kazanması, eğitim, sağlık gibi kamusal hizmetlerin piyasaya bırakılması, emek kesiminin örgütlenme düzeyinin geriletilmesi, yoksulluğun bir miras olarak gelecek kuşaklara aktarılmasına neden olmaktadır.

Yoksulluk, kapitalizm ile beraber dünya ölçeğine yayılan bir sorun haline gelmiş ve kapitalizm dünya ölçeğine yayıldıkça, o oranda yoksulluk da derinleşmiştir. Yoksullukla ilgili olarak 17. yüzyıldan günümüze kadar binlerce çalışma yapılmış ve yapılmaya da devam edilmesine karşın soruna hala kalıcı bir çözüm bulunabilmiş değildir. Her ne kadar yoksulluğun önemli bir sorun olarak tartışılması 17. yüzyıla denk gelmiş olsa bile sorunun yoğun olarak hissedilmesi ve toplumsal bir nitelik kazanması sanayi devrimi

* Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü.

** Yrd. Doç. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü.

ile birlikte olmuştur. 19. yüzyıl İngiltere'sinde başlayıp günümüze kadar tüm toplumları etki altına alarak iktisat ve sosyoloji gibi disiplinler başta olmak üzere sosyal bilim yazınında güncelliğini korumaktadır.

İnsanlık tarihi kadar eski bir konu olan yoksulluk toplumsal bilimlerin önemli uğraş alanlarından biridir. Yoksulluk, genel anlamıyla, insanların bir takım ekonomik, sosyal, politik ve psikolojik faktörlere bağlı olarak, hayatlarını devam ettirebilmeleri için gerekli olan temel gereksinimlerini karşılayamamaları durumu olarak tanımlanmaktadır. Son 50 yıldır dünya üzerinde büyük bir refah artışı gerçekleşmesine rağmen yoksulluk çağımızın en çetin problemlerinden biri olmaya devam etmektedir. Dünya nüfusunun yaklaşık olarak % 50'si Dünya Bankası tarafından belirlenen günlük 2 ABD doları olan yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Günden güne bu sayı daha da fazlalaşmaktadır. Yoksulluk problemi çözülmesi gereken sorunlar içerisinde ilk sıralarda yer almaktadır.

Konu yoksulluk olunca durum Türkiye'de de Dünyadaki manzarasından farklı değildir. Hemen hemen Türkiye'deki yoksulluk manzarası Dünyayı aratmayacak bir biçimdedir. Bankamatik kulübelerinde sabahlamak zorunda kalan evsizler, akşam olunca mahalle pazarından çürüklerin içinden sağlam sebze ve meyve bulmaya çalışan yoksullar, değişik vesilelerle dağıtılan yardım paketlerini alabilmek için çamurlar içinde yuvarlananlar ya da Fatih¹ suresi okuyanlar, ekmeği birazcık ucuza alabilmek amacıyla sabahın erken saatlerinde belediye ekmek büfeleri önünde bekleyenler, okuldan sonra çalışmak zorunda kalan çocuklar ve az bir ücrete uzunca bir zaman çalışmakta olan insanlar dünyadaki yoksulluk görünümü aratmayacak niteliktedir.

1. Kavram Olarak Yoksulluk

Yoksulluk, birçok unsuru bünyesinde taşıyan çok boyutlu bir sorun olup kimilerince bireysel yeteneksizliğe bağlanırken, kimileri tarafından toplumsal biçime dönüştürülüp bütüncül açıklamalar ile çözümlenmeye çalışılmaktadır. Yoksulluğun bu çok boyutluluğunun farkına varan 16. yüzyılda yaşamış olan Juan Luis Vives'tir. Vives yoksulluğun birçok nedene bağlı olduğu gerçeğinden hareket ederek, yoksulluğu çoklu bir bakış açısı ile çözümlenmeye çalışmıştır (Bugra, 2010: 52). Daha açık bir ifade ile Vives yoksulluğu toplumların kendine has bir problemi olarak kabul ederek çözüm üretmeye çalışmıştır.

Tartışıldığı ilk günlerde gelişmiş ülke sorunu gibi duran yoksulluk, kapitalist sistemin yaygınlaşmasına paralel bir biçimde geri kalmış ülkelerinde gündemini oluşturmuştur. (Sallan-Gül, 2002: 107). Bugün, yoksulluk, giderek artması ve kalıcı olması nedeniyle, hem az gelişmiş hem de gelişmiş ülkeleri meşgul eden en önemli toplumsal sorun haline almıştır. Kısaca, yoksulluk, temelde az gelişmişlik sorunu olmakla birlikte, gelişmiş ülkelerde de önemli bir sorun alanı olarak gündemi meşgul etmektedir (Şenses, 2009: 18).

Yoksulluk kavramının üzerinde karar kılınmış, objektif, tek ve net bir tanımı yoktur. Geçinebilmek için gerekli olan ekonomik imkânlardan yoksun olan kişilere genel olarak yoksul denmektedir. Diğer bir deyişle, yoksulluk, belirli yaşam standartlarından mahrum kalmaktır. Yoksulluk, toplumsal refah düzeyi, toplumun yaşam seviyesinin mutlak veya göreceli olarak minimum bir düzeyinin altında kalan kişinin statüsü olarak tanımlanır. Daha özel bir tanımlama, "toplam gelirin yaşamı sürdürebilmek için gerekli olan minimum ihtiyaçları karşılayamaması" (Gürsel, Levent ve Selim, 2000: 95) şeklinde yapılabilir.

Yoksulluk, zamanla uluslararası kuruluşların da dikkatini çekmiş, Birleşmiş Milletler ile Dünya Bankası gündemine dâhil olmuştur. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programında (UNDP) verilen tanıma göre yoksulluk, kişinin sahip olduğu gelirin, günlük alması gereken gıdaya, ve gıda dışındaki ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalması durumudur (UNDP, 1993: 225). Yine Avrupa Birliği tarafından yoksullar, ellerindeki maddi, sosyal ve kültürel kaynakların Avrupa Birliği'nde üye olan tüm devletlerde kabul edilen, asgari yaşam tarzına uyum sağlamaya elverişli olmayanlar olarak tanımlanmıştır (European Union, 1985: 13). Dünya Bankası ise yoksulluğu; açlık, hastalık başlangıcı, okula gidememek ya da nasıl okuyacağını bilememek, işinin olmaması, günlük yaşam sürdürülmesi, gelecek korkusunun bulunması, çocuk ölümlerin fazla olması, güvence eksikliği, güçsüzlük ve özgürlükler bakımından sınırlandırılmış olması (World Bank, 2010) olarak tanımlamaktadır.

En yalın biçimiyle yoksulluk, ortalama gelire sahip kişiye göre daha az gıda, ısınma ve giyim harcaması yapmak (Oppenheim ve Harker, 1996: 4-5) olarak tanımlanmaktadır. Diğer taraftan yoksulluk, normal yaşam olarak kabul edilen her şeyden mahrum kalma demektir. İnsan yaşamının istenilen düzeyde olmaması demektir. Bu durum, kendini beğenmeme, kendini değersiz görme, utanç ya da suçluluk duyma ile sonuçlanır (Çamur-Duyan, 2011: 2). Yoksulluk, ayrıca, mevcut toplumda mutlu bir yaşamı ifade eden tüm imkânlardan yoksun kalmak ve hayatın sunduğunu alamamak anlamına da gelir (Bauman, 1999: 60). Bir başka tanımlama da ise yoksulluk ile maddi kaynaklardan bazen de kültürel kaynaklardan yoksun

¹ 05.10.2007 tarihinde Türkiye Yardım Sevenler Derneği Erzurum Şubesi, Ramazanla birlikte Lalapaşa Camii yanındaki merkezlerinde her gün gıda yardımı yapmaktadır. Sabah erken saatlerden itibaren çok sayıda kadın kuyruğa giriyor. Gruplar halinde dernek binasına giren kadınlar, yöneticilerin isteği üzerine Türkiye Yardım Sevenler Derneği kurucularına, başta bulunanlara Fatih okuyor. Şube Başkanı Şadi Zaimoğlu, "Zengin ile yoksul arasında bir köprü görevi yapıyoruz. Bu derneği kuran, yaşatan ve yardımda bulunanları unutmamak lazım. Yardım paketlerinden almaya gelenlerden, derneğin kurucularına, buraya maddi ve manevi destekte bulunanlara bir Fatih okumalarını istiyorum, çok mu? (www.ensonhaber.com).

kalındığını (Marshall, 1999: 825) ifade etmektedir. Tanımlamalardan da anlaşılıyor ki yoksulluğun ekonomik sonuçlarından ziyade birçok psikolojik sonuçları vardır.

Yoksulluğun ölçülmesinde genel olarak mutlak ve göreceli yoksulluk ayrımı yapılmaktadır. Buna göre mutlak yoksulluk genel olarak açlık sınırının altında yaşayan kişileri ifade edebilmek için kullanılan bir kavramdır. Mutlak yoksulluk basit bir tanımlamayla kişinin yaşamını devam ettirebilmesi için gerekli olan temel ihtiyaçlarını karşılayamaması durumudur. Mutlak yoksulluk ölçümünde, kişinin ya da bir ailenin hayatını devam ettirebilmesi için gerekli temel ihtiyaçların neler olduğu belirlenmekte ve bu ihtiyaçları karşılayabilmesi için gerekli minimum gelir bütçesi tespit edilmektedir. Hanenin büyüklüğü ve kişilerin yaş, cinsiyet özelliklerine göre günlük ihtiyaçları olan kalori miktarı hesaplanmakta ve fiyatlandırılarak açlık sınırı/yoksulluk açığı saptanmaktadır. Bu miktar ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte en yoksul ülkeler için 1 dolar yoksul ülkeler için ise 2 dolar limit baz alınırken (Dansuk, 1997: 36; Uzun, 2003: 156) bu miktar az gelişmiş ülkeler için günlük 1 dolar kabul edilirken, Latin Amerika ve Karaipler için 2 dolar, Türkiye'nin de dahil edildiği Doğu Avrupa ülkelerinin içinde bulunduğu grup için 4 dolar, gelişmiş sanayi ülkeleri için 14 dolar olarak belirlenmiştir (Mahiroğulları, 2010: 115).

Göreceli yoksulluk kavramı, insanların toplum içinde yaşadığı gerçeğinden hareket ederek, birey olmanın yanı sıra toplumsal varlıklar olduklarını varsaymaktadır. Townsend (Akt.: Demirbilek, 2005: 250) tarafından göreceli yoksulluk, "beslenme, yaşam zevkleri, standartlar, hizmetler ile toplumda yaygın ya da alışkın olunan aktivitelerdeki yoksunluk ya da yetersizlik" biçiminde tanımlanmaktadır. Toplumsal bir varlık olarak kabul edilen bireyin, biyolojik anlamda varlığını sürdürmenin yanı sıra içinde yaşadığı toplumun asgari yaşam standartlarına göre toplumsal anlamda da varlığını devam ettirebilmesi olarak ifade edilmektedir. Böylece göreceli yoksulluk kavramı, yoksulluk ile o toplumda yaşayan diğer insanların yaşam düzeylerini karşılaştırma imkânı verir. O halde denilebilir ki, göreceli yoksulluk, başkalarında bulunan herhangi bir şeyin bireyde bulunmaması halidir (Avcı, 2003: 124). Buradan hareketle, mutlak yoksulluk kavramı ile dar anlamda yoksulluk kastedilirken, göreceli yoksulluk kavramı ile geniş anlamda yoksulluk ifade edilmektedir.

1.1. Yoksulluğun Dünyadaki Seyri

Son dönemde yaşanan bütün teknolojik ve ekonomik gelişmelere karşın, yoksulluk bugün dünyanın karşı karşıya kaldığı en önemli sorunların başında gelmektedir. Acı bir gerçektir ki, dünyada zenginlik artarken aynı oranda yoksulluk da artmaktadır. "Bir kişiye dokuz, dokuz kişiye bir pul" şiirsel söylemi günümüz yoksulluğunun en kısa özetini vermektedir. Dünyadaki en zengin ülkelerdeki yaklaşık 900 milyon insan toplam dünya gelirinin yaklaşık % 80'lik kısmına sahipken, bütün dünyadaki yaklaşık 3 milyar insan ise dünya gelirinin yalnızca % 1,2'sine sahiptir. Yoksulluk önleyici çalışmalar bir yana bırakılarak, % 80'lik kısımdan yalnızca % 1'i, % 1,2'lik kısma aktarılsa aşırı yoksulluğun ortadan kalkacağı bir gerçektir (Pogge, 2006: 5).

Yoksulluk sorunu Birleşmiş Milletler (BM) tarafından dünyadaki en önemli 12 genel sorundan birisi olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle BM, 1996 yılını Yoksullukla Mücadele Yılı, 1997-2006 dönemini de Yoksullukla Mücadele On Yılı ilan etmiştir. Bu açıdan yoksulluk olgusu Dünya Bankası ve UNDP gibi uluslararası kuruluşlar başta olmak üzere tüm karar alıcıların gündemine girmiştir. Dünya Bankası'nın temel misyonu yoksulluğun yok edilmesidir. Dünya Bankası, her yıl belirli konularda kendi araştırma kurulunun görüşlerini içeren Dünya Kalkınma Raporu (World Development Report/WDR) yayınlamaktadır. 1980'lerde raporun konusu yoksulluk olmuştur ve Dünya Bankası, her on yılın raporunun konusunu yoksulluğun oluşturmasına karar vermiştir. Böylece 1990 ve 2000/2001 WDR'nin gündemi yoksulluğa ayrılmıştır (Uzun, 2003: 164).

Dünya Bankası'nın yanı sıra son zamanlarda Uluslararası Para Fonu (IMF), UNDP, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve diğer önde gelen çok uluslu kurumların yoksullukla ilgili çok sayıda inceleme yaptıkları ve küresel ölçüde yoksullukla mücadele konusunda yeni strateji ve politikalar geliştirmeye çalıştıkları görülmektedir. Ancak, bu kurumların izlediği politikaları ve standart gelişme önerilerini takip eden ülkelerde yoksulluğun azaltılması konusunda kayda değer bir başarı ortaya konamadığı, hatta bazı bölgelerde durumun daha da kötüleştiği görülmüştür (Şenses ve Önder, 2005: 210).

Gelişmiş ülkelerde yaşayan yoksul kişilerin sayısı küçümsenmeyecek düzeylerde olmakla birlikte yoksulluk, ağırlıklı olarak gelişmekte olan ülkelerde yoğunlaşmaktadır. Dünyanın karşı karşıya kaldığı yoksulluk ve gelir dağılımı adaletsizliği sorununun ciddiyeti aşağıdaki ifadelere bakıldığında açıkça görülmektedir:

- Dünyanın en zengin 500 kişisi en yoksul 416 milyon kişiden daha fazla gelir sağlamaktadır. 2,6 milyar insan yani dünya nüfusunun % 40'ı günde 2 dolardan da az parayla, dünya gelirlerinin % 5'i ile yaşamını sürdürmektedir.

- Dünyanın en zengin % 20'si dünya gelirlerinin 4'te 3'üne sahiptir. En zengin % 20'lik kesim dünyadaki servetin % 84'üne sahiptir. En yoksul % 20 ise dünyadaki servetin % 1,4'ünü almaktadır. Ortada kalan % 60 dünya zenginliğinin % 14,6'sını almaktadır.
- Dünyanın en yoksul 48 ülkesinin Gayrisafi Milli Hasılası dünyanın en zengin 3 insanının servetlerinin toplamından daha azdır. Dünyada en zengin 200 kişinin sahip olduğu mal varlığı, dünya nüfusunun % 41'nin sahip olduğu mal varlığına denk gelmektedir. Yani dünya nüfusunun 6 milyarın üstünde olduğu düşünüldüğünde, nerdeyse 2,5 milyar insan 200 kişi ile aynı servete sahip görünmektedir.
- Dünyadaki 2,2 milyar çocuğun 1 milyarı yoksul olup, temel eğitimden mahrum kalan çocuk sayısı ise 121 milyondur. Gelişmekte olan ülkelerde yaşayan 1,1 milyon insan yeterli suya, 2,6 milyon insan da temel sağlık hizmetlerine ulaşamamaktadır.
- Sadece Amerika'da kozmetik ürünlerine harcanan para yılda 8 milyar dolardır. ABD ve Avrupa'da evde beslenen hayvanlara 17 milyar dolar, Avrupa'da sigaraya 50 milyar dolar ve yine Avrupa'da alkollü içeceklerle 105 milyar dolar harcanırken; dünyada yaşayan herkese temel eğitim verilebilmesi için gerekli olan para 6 milyar dolar ve temel sağlık hizmetleri ve beslenme için ise sadece 13 milyar dolardır. En zengin 20 ülkenin ortalama geliri, en fakir 20 ülkenin gelirinin 37 katıdır ve bu fark son kırk yılda ikiye katlanmıştır (DPT, 2007: 7; Gündoğan, 2008: 44; UNDP, 2005: 4; UNDP, 2006: 2; UNDP, 2007/2008: 25; World Bank, 2000: 3; Kızılgöl, 2009: 14-16).

Yoksulluk göstergeleri, ülke ve ülke grupları arasında zaman içinde önemli farklılıklar göstermektedir. 1981 yılından 2008 krizine kadar geçen dönem için günde 1,25 dolar temelinde hesaplanan yoksulluk oranları Tablo 1'de verilmiştir. Yoksulluk oranına ülke bazında daha ayrıntılı olarak bakıldığında ülkeler arasında çok büyük bir farklılık olduğu görülmektedir. Tablodan çıkan sonuca göre, günlük 1,25 doların altında yaşayan nüfus yıllar itibarıyla tüm dünya coğrafyasında azalmasına karşın, Afrika ve Güney Asya'da hala ciddi boyutlardadır. Ayrıca 2010 yılında günde 1,25 dolar yoksulluk sınırına göre bu oran Ürdün'de % 0,1, Uruguay'da % 0,2, Moldova'da % 0,4 ve Arjantin'de 0,9 gibi son derece düşük düzeylerdeyken, Bangladeş'te % 43,3, Nijerya'da % 68 ve Madagaskar'da % 81,3 gibi çok yüksek boyutlara ulaşmaktadır (Şenses, 2014: 105).

Tablo 1. Seçilmiş Ülke Gruplarında Yoksulluk Oranı, 1981-2008 (%)

	1981	1984	1987	1990	1993	1996	1999	2002	2005	2008
Afrika	43,5	46,1	45,4	46,8	49,3	48,3	48,5	46,7	43,9	40,0
Kuzey Afrika	18,2	17,3	16,0	14,8	13,6	12,6	12,0	9,5	8,2	5,8
Latin Amerika ve Karayipler	11,9	13,6	12,0	12,2	11,4	11,1	11,9	11,9	8,7	6,5
Asya	41,2	39,7	37,8	37,5	34,4	31,5	26,9	25,7	20,2	17,1
Çin	84,0	69,4	54,0	60,2	53,7	36,4	35,6	28,4	16,3	v.y
Güney Asya	57,5	53,9	52,0	50,6	48,6	46,0	42,7	41,8	37,1	33,8
Güney Doğu Asya	45,2	43,5	42,6	37,7	32,7	27,4	25,4	22,2	16,9	12,9
Batı Asya	6,6	6,4	4,2	4,7	4,9	6,0	5,8	5,4	4,6	3,2
Geçiş Ekonomileri	2,4	2,0	2,1	2,5	3,0	5,1	4,9	2,6	1,3	0,5

Kaynak: (UNCTAD 2012: 61).

Not: 2005 satın alma gücü 2005 satın alma gücü paritesi fiyatlarına göre kazançları günde 1,25doların altında olanların toplam nüfusa oranı

Yoksulluk sadece dünyanın az gelişmiş bölgelerinin yaşadığı bir sorun olmaktan çıkmış, gelişmekte olan ülkelerin ve hatta gelişmiş ülkelerin önemli bir sorunu haline gelmiştir. Günümüzde dünya nüfusunun % 10'u toplam dünya gelirinin % 70'den fazlasını elde etmektedir. 6.2 milyar dünya nüfusunun 2,5 milyarı - yaklaşık yarısı- günlük 2 dolar yoksulluk sınırının, 1 milyarı günde 1 dolar yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Yoksullukla birlikte ülkeler ve bölgeler arasındaki eşitsizliğin boyutları da giderek artmaktadır. Ortalama olarak yoksul ülkeler zengin ülkelere göre daha yavaş büyüme oranına sahip olduğu için ülkeler arasındaki gelir uçurumu giderek genişlemektedir. 1960 yılında en zengin 20 ülkenin geliri, en fakir 20 ülkenin gelirinden 18 kat fazla iken, 1995'te bu oran 37 ile ikiye katlanmıştır (Tosuner, 2007: 64).

Birleşmiş Milletler'e bağlı Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu (IFAD) ve Dünya Gıda Programı (WFP)'na göre (Dünya Açlık Raporu, 2011) dünyada açlık çeken insanların sayısı 2008 yılından bu yana 75 milyon artmış 2011 yılı itibarıyla oran % 16 olmuştur. 2009 yılında yaklaşık 1 milyar 23 milyon kronik açlık çeken insan varken bugün dünyada açlıktan mustarip 1 milyar insan vardır. FAO'ya göre, 2012 yılında kronik açlık yaşayan kişi sayısı yaklaşık 925 milyondur. UNDP'ye göre, açlık çeken insanların sayısı azalmış olmasına rağmen bu düşüş yetersizdir. Yetersiz beslenme ve açlık çeken insan sayısı 1990'ların başından beri düşmüş olsa bile, bu ilerleme 2000-2002 yılları arasında durmuştur. Bu rakam hala 1990 yılındaki yaklaşık 823 milyon kişiden yüksektir. (Yıldız, 2013: 26).

Her yıl 12 milyon çocuk açlıkla ilintili hastalıklar yüzünden ölmektedir. Açlık sorunuyla ilgili en bariz eşitsizlik toprağın eşitsiz paylaşımıyla ilgilidir. Uluslararası Yardım Teşkilatı Oxfam' a göre (2012), dünyanın 83 ülkesinde, toprak sahiplerinin % 3'ü toprakların neredeyse % 80' ini elinde tutmaktadır. Bazı yerlerde paylaşımdaki eşitsizlik daha da fazladır. UNDP tarafından yayınlanan ve yoksulluğun en önemli nedenlerinden biri olarak kabul edilen yetersiz eğitimle ilgili rakamlara bakıldığında, az gelişmiş ülkelerde yaşayan 4,6 milyar insanın 850 milyondan fazlasının okur-yazar olmadığı görülmektedir (Şenses, 2009: 21). Dünya Sağlık Örgütü tarafından yayınlanan verilere bakıldığında ise, 2010 yılında yaklaşık 783 milyon insanın temiz sudan, 2,5 milyarının temel sağlık hizmetlerinden yoksun olduğu görülmektedir (Yıldız, 2013: 26).

Yukarıda belirtilen tüm olumsuz rakamlara rağmen Binyıl Kalkınma Hedefleri 2011 Raporu, Birleşmiş Milletler ve UNDP verilerine bakıldığında yoksullukla mücadele konusunda 2010 yılı itibarıyla bazı kategorilerde kısmi de olsa bir başarı yakalandığını görmek mümkündür. Nitekim Binyıl Kalkınma Hedefleri 2010 raporuna göre, yoksul hanelerde çok fazla görülen beş yaş altı çocuk ölümleri 1990 yılında 12,6 milyon iken 2008 tahmini rakamlarına göre 8,8 milyona düşmüştür. Bu alanda en büyük ilerleme Kuzey Afrika, Doğu Asya, Latin Amerika, Karayipler ve Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinde sağlanmıştır. En çarpıcı düşüş ise bazı yoksul ülkelerde kaydedilmiştir. Bangladeş, Bolivya, Eritre, Laos, Malawi, Moğolistan ve Nepal beş yaş altı çocuk ölümlerini % 4,5'den daha fazla oranda düşürmeyi başarmıştır. Raporda sağlanan bu ilerlemeye rağmen hala birçok ülkede çocuk ölüm oranlarının çok yüksek olduğu belirtilmektedir. Çocuk ölümlerinin en yüksek olduğu bölge, hala Alt-Sahra bölgesidir. 2008 rakamlarına göre tahminen dünya genelinde görülen 8,8 milyon çocuk ölümünün yarısı bu bölgede meydana gelmiştir (Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu 2010 http://www.un.org.tr/2010_June/haber_so_l11.html).

Aşağıda Tablo 2'de görüldüğü üzere dünyada yoksulluk oranının en düşük olduğu ülke Tayvan'dır. Malezya, Danimarka ve İsveç % 5 yoksulluk oranı ile Tayvan'ı takip etmektedir. Yoksulluk oranı açısından da gelişmiş ülkeler arasında durumu en kötü olan ülke Amerika'dır. Amerikan halkının % 17'si (2011 yılında % 15,3) yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Türkiye'de ki yoksulluk oranı gelişmiş ülkelerden daha yüksektir. Yoksulluk oranının en yüksek olduğu ülkeler; gelir dağılımının en bozuk olduğu Afrika ve Latin Amerika ülkeleridir. Zambiya % 86 yoksulluk oranı ile dünyada en yüksek yoksulluk oranına sahip ülkedir. Liberya, Haiti ve Çad % 80 yoksulluk oranı ile dünya sıralamasının en altında yer alan diğer ülkelerdir (Çalışkan, 2010: 125).

Tablo 2. Seçilmiş Ülkelerin Kendi Nüfuslarına Göre Genel Yoksulluk Oranları

Ülke	Yoksulluk Oranı (%)	Ülke	Yoksulluk Oranı (%)	Ülke	Yoksulluk Oranı (%)
Tayvan	1	İspanya	14	Nabimya	35
Malezya	5	İrlanda	15	Kolombiya	49
Danimarka	5	Kore	15	Kenya	50
İsveç	5	Polonya	15	G. Afrika	50
Fransa	7	Rusya	16	Bolivya	60
Avusturya	7	Amerika	17	Zimbabve	60
Çin	8	Meksika	18	Nijerya	70
Hollanda	8	İran	18	Surinam	70
İngiltere	8	Portekiz	18	Angola	70
Macaristan	9	Türkiye	18	Haiti	80
Belçika	9	Mısır	20	Liberya	80
Almanya	11	Arjantin	23	Çad	80
Kanada	12	Brezilya	31	Zambiya	86

Kaynak: (CIA, 2012; Yıldız, 2013: 28).

Dünya Bankası verilerine göre 1981-2001 yılları arası açlık sınırı 1 dolar olarak alınırken, 2005-2020f yılları arasında 1.25 dolar baz alınarak bölgeler itibarıyla yoksul nüfus oranları hesaplanmıştır (Tablo 3). Yoksul nüfus oranı 1981-2001 yılı döneminde giderek azalma göstermiştir. 2005 yılında bu oran bir önceki yıla göre artış gösterse de bu oranın 2015 ve 2020 yılında giderek azalacağı tahmin edilmektedir. 2020 yılında en az yoksul nüfus oranının Avrupa ve Merkezi Asya ülkeleri, en fazla yoksul nüfus oranının ise Alt Sahra Afrika ülkesinin olacağı tahmin edilmektedir. Zira Tablo 3'den de anlaşıldığı üzere, bölgeler bazında ülkelerin yoksulluk oranlarına bakıldığında yıllar itibarıyla her dönemde en az yoksul nüfus oranı Avrupa ve Merkezi Asya ülkelerinde, en fazla yoksul nüfus oranı ise Alt Sahra Afrika ülkelerinde görülmektedir.

Tablo 3. Günde 1 dolardan Daha Az Gelirle Yaşayan Nüfus Sayısı (Milyon)

	1981	1987	1990	1993	1999	2001	2005	2015f Tahmin	2020f Tahmin
Doğu Asya & Pasifik	796	426	472	415	282	284	317	120	83
Çin	634	308	375	334	223	212	208	70	56
Avrupa & Orta Asya	1	2	2	17	30	18	16	7	5

Latin Amerika & Karayipler	36	45	49	52	54	50	45	30	27
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	9	7	6	4	8	7	11	6	6
Güney Asya	475	473	462	476	453	428	595	388	352
Hindistan	383	370	357	380	352	359	456	295	268
Alt Sahra Afrikası	164	219	227	241	292	314	387	366	352

Kaynak: (World Bank, 2005)

Tablo 3 dikkatli bir biçimde incelendiğinde, 1981-2005 yılları arasında yoksul sayılarında inişli çıkışlı bir görünüm ortaya çıkarken, 2015f-2020f yıllarına ilişkin tahminlerde ise azalan bir grafik dikkati çekmektedir. Örneğin Doğu Asya’da 1982 yılında 1 dolardan daha az gelire yaşayan 796 milyon kişi varken bu sayı 2005 yılında 317 milyona gerilemiş ve 2015 yılında ise 120 milyona düşeceği tahmin edilmektedir. Yoksulluk tahminleri son yıllardaki ekonomik gelişmelere bakılarak yapılmakta olup, gerçeği yansıttığından söz etmek çokta olanaklı değildir.

Dünya Bankası (DB) 2013 yılı itibariyle Dünyadaki en yoksul ve en zengin 10 ülkenin kişi başına düşen Gayri Safi Millî Hâsıla (GSMH) rakamlarını ortaya koymaktadır. Tablo 4’den de anlaşılacağı gibi dünyanın en yoksul ülkelerinde kişi başına düşen GSMH 1000 doların altındadır. DB verilerine göre 2013 yılı itibariyle dünyanın en yoksul ülke sıralamasında kişi başına düşen GSMH oranı en düşük ülke 370 dolarla Kongo Demokratik Cumhuriyeti’dir. Dünyanın en yoksul 10 ülkesinin kendi aralarındaki kişi başına düşen GSMH rakamlarına baktığımızda, yoksullukta ilk sırada yer alan Kongo Demokratik Cumhuriyeti’nde kişi başına düşen GSMH 370 dolar iken, ikinci sırada yer alan Burundi’de 560 dolar ve 10. sırada yer alan Gine’de 970 dolardır. 2013 yılı itibariyle DB’nin belirlemiş olduğu dünyanın kişi başına düşen GSMH rakamı en yüksek olan ülke 81.300 dolar ile Katar’dır. Dünyanın en yoksul ve en zengin ülkesi arasındaki kişi başına düşen GSMH rakamlarına bakıldığında aradaki inanılmaz uçurum göze çarpmaktadır. 370 dolar ile Kongo Demokratik Cumhuriyeti en yoksul GSMH’de birinci sırada yer alırken, 81.300 dolar ile Katar ise kişi başına düşen en yüksek gelire sahip ülke unvanına sahiptir. Bu demek oluyor ki, GSMH bakımından dünyanın en zengin bölgesi en yoksul bölgesinden yaklaşık 220 katlık bir fark vardır. Böylece bir kez daha yoksulluğun küresel boyutu ve ülkeler arasındaki inanılmaz gelir uçurumu açıkça görülmektedir.

Tablo 4. Kişi Başına Düşen Milli Gelir Düzeyleri Bakımından Dünyanın En Yoksul ve En Zengin 10 Ülkesi (Kişi Başına Düşen GSMH (Dolar), 2013-Satın Alma Gücü Paritesi İle)

Ülke	Kişi Başına Düşen Gelir (Dolar)	Ülke	Kişi Başına Düşen Gelir (Dolar)
Gine	950	İsveç	44.150
Madagaskar	950	Kuveyt	48.190
Togo	920	ABD	50.610
Malavi	880	Hong-Kong	53.050
Orta Afrika Cum.	860	İsviçre	56.240
Nijer	650	Singapur	61.100
Liberya	600	Lüksemburg	65.190
Eritrea	560	Norveç	66.960
Burundi	560	Çin Mako Bölgesi	68.710
Kongo Dem. Cum.	370	Katar	81.300

Kaynak: World Bank, "World Development Indicators: Size of the Economy, 2013 World View" (Erişim: <http://wdi.worldbank.org/table/1.1#>, Erişim Tarihi: 20.09.2014).

Diğer taraftan Dünya Bankasının 2010 yılı verilerine bakıldığında Kongo Demokratik Cumhuriyeti’nde kişi başına düşen GSMH 290 (World Bank, 2010: 378-379) dolardan 2013 yılında 370 dolara yükseldiği ve 80 doların artışı olduğu gözlenmektedir. Yine 2010 yılı verilerine göre Norveç’in geliri 58.500 (World Bank, 2010: 378-379) dolardan 66.960 dolara yükseldiği görülmektedir. Buna göre dünyanın en yoksul 10 ülkesinin 3 yıllık süreç içerisinde GSMH’leri ortalama 100-200 dolar civarında artış gösterirken, en zengin 10 ülkenin GSMH’leri 3 yıllık süreç içerisinde yaklaşık olarak 5.000-10.000 dolar civarında artış göstermektedir. Bu durum dünyadaki gelir adaletsizliğini yada uçurumunu gözler önüne sermekte olup, Endüstri Devriminden bu yana zengin ülkeler daha fazla zenginleşirken yoksul ülkeler daha fazla oranda yoksullaşmışlardır.

Yoksulluğun önemli nedenlerinden biri olan gelirin adaletsiz dağılımı Tablo 4’de çok açık bir biçimde gözükmektedir. Yoksulluk tartışmalarında, ister ülke içi yoksulluk ister ülkeler arası yoksulluk olsun gelirin adaletsiz dağılımı önemli bir role sahiptir. Fakat ilginçtir yukarıdaki Tablo hiçbir zaman değişmemektedir. Örneğin 1962 yılında kişi başına düşen gelir sıralamasında yine Amerika 2.547 dolar ile birinci sıraya

yerleşirken, son sıralara ise kişi başına düşen geliri 53 dolar olan Pakistan 56 dolar olan Nijerya gibi ülkeler yerleşmektedir (Jalee,1965: 20).

Göstergeler dünya yoksulluk oranının her ne kadar düşme eğiliminde olduğunu söylese de, Tablolar dikkatli okunduğunda hem ülkeler arasında hem ülke de içinde gelir dağılımındaki eşitsizliklerde önemli ölçüde bir yükselme olduğu görülecektir. Örneğin, Amerika’da, 1980’den 1990’a kadar gelirlerin % 60’ı ülke nüfusunun % 1’ini oluşturan en üst tabakaya giderken, en yoksul kesimlerin (% 25) gerçek gelirleri son 30 yılda hemen hemen aynı kalmıştır. Benzer eğilimleri aynı şekilde İngiltere’de görmek mümkündür (Giddens, 2000: 120).

Birleşmiş Milletlere göre, 1997 yılında mal ve hizmetler 1995 yılına oranla altı kat artmasına karşın, dünyadaki bir milyar insan en temel gereksinimlerini karşılayamamaktadırlar (Kızılcıçelik, 2002: 232). Bauman (1999: 82)’a göre, “otuz yıl önce en yoksul ülkelerin % 20’sinin küresel servetten aldığı inanılmayacak kadar düşük % 2,3’lük pay bugün (1990’ların sonu itibarıyla) % 1,4’e düşmüştür”. Yine gelişmekte olan ülkelerde yaşayan 4,5 milyar kişi arasında, her 5 kişiden 3’ü temel alt yapı hizmetlerinden yararlanamıyor; üçte biri içecek su bulamıyor, dörtte biri ev demeye layık bir yerde oturmuyor, beşte biri sıhhi ve tıbbi hizmetlerden hiç yararlanmıyor. Beş çocuktan biri herhangi bir okula beş yıl bile gitmiyor; sürekli yetersiz beslenenlerin oranı da aynı. Gelişmekte olan 100 ülkeden 70-80’inde, kişi başına düşen ortalama gelir bugün, on, hatta otuz yıl öncekinden bile daha düşük. 120 milyon insan günde bir dolardan daha az bir parayla geçiniyor (Bauman, 2000: 184). Her nedense, rakamlar yoksulluk oranlarının azalmakta olduğunu söylese de gerçekte yoksulluk ve gelir adaletsizliği günden güne derinleşmeye devam etmektedir.

Diğer taraftan yoksulluk, gelişmiş ülkelerin de önemli bir sorunudur. Örneğin, Amerika’da yoksulluk oranının 2011 yılında % 15’e ulaştığı, bu oranının Hispanik ve Afrika kökenli Amerikalılar arasında çok daha yüksek boyutlarda olduğu bilinmektedir. Aynı yıl içinde işsizlik oranı ülke genelinde yaklaşık % 9 iken bu oran Afrika kökenli Amerikalılar arasında %15’i aşan bir düzeye ulaşmıştı. Öte yandan, 2005 yılı verilerine göre Beyaz Amerikalıların sadece % 20’si yoğun yoksulluğun hüküm sürdüğü kentsel yerleşim yerlerinde yaşarken bu oran Afrikalı Amerikalılar için % 80 dolaylarına ulaşmıştır (Bratman’dan Akt.: Şenses, 2014: 105).

Yoksulluk, bir ülkenin gelir düzeyi, ekonomik büyümesi ve gelir dağılımı ile ilişkilidir. Eğer ekonomik büyüme işgücü piyasalarını olumlu etkiliyorsa yani istihdam oranlarının artmasını, işsizliğin azalmasını sağlıyorsa hane halkı gelirlerinde artışların olması yoksulluğu azaltacaktır. Ekonomik büyümenin yanı sıra gelirlerin dağılımı da yoksulluğun artmasında veya azalmasında etkili olan önemli bir faktördür.

Gelir dağılımının adaletli olması yani üretimde kullanılan üretim faktörlerinin elde ettiği gelirlerinin üretime katkısı kadar gayri safi yurtiçi hâsıladan pay alması önemlidir. Gelir dağılımındaki eşitsizliği ölçmede en çok kullanılan katsayı ise Gini Katsayısı’dır. Gini katsayısı 0 (sıfır) ile 1 arasında değerlendirilir. 0 (sıfır) mutlak eşitlik, 1 ise mutlak eşitsizlik anlamına gelmektedir. Eğer Gini katsayısı 1 ya da 1’e yakınsa gelir dağılımı eşitsizliği fazla, yok 0 ya da 0’a yakınsa gelir dağılımı adaletsizliği az demektir. (Şenses, 2014: 96).

Yoksulluğun önemli nedenlerinden biri olarak kabul edilen gelirin adaletsiz dağılımı her dönemde eşitsiz olmakla beraber bu eşitsizliğin günden güne arttığı görülmektedir. Dünya nüfusunun gelir dağılımını ortaya koyabilmek amacıyla ilk Gini katsayısı hesaplaması 1820’li yıllarda yapılmış olup buna göre tespit edilen Gini katsayısı 0.43-0.45 civarlarındadır. Buna karşın günümüze doğru bu rakamların 0.65-0.70 dolaylarına çıkmış olması günden güne dünyadaki gelir dağılımı adaletsizliğinin bir göstergesidir (Arabacı, 2015: 193). Rakamlara bakılırsa dünyadaki sorunların çözümü olarak kabul edilen Sanayi Devriminin sorunları çözmek yerine daha da derinleştirdiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Tablo 5 gelire dayalı Gini katsayılarını seçilmiş bazı ülkelere göre göstermektedir. En iyi Gini katsayısına sahip olan ülkeler arasında, İsveç (0,250), Norveç (0,258), Slovakya (0,260), Finlandiya (0,269) bulunmaktadır ve bu ülkeler en yüksek insani gelişmişlik düzeyine sahip ülkeler arasındadır. Gini katsayısının en kötü olduğu yani gelir dağılımının en eşitsiz olduğu ülkeler Seyşeller (0,658), Komor (0,643), Namibya (0,639), Mikronezya (0,611)’dir. Burada dikkati çeken ise Seyşeller’in insani gelişmişlik düzeyinde çok yüksek dereceli ülkeler arasında 46. sırada yer almasına rağmen gelir dağılımında eşitsizliğin en yüksek olduğu ülke olmasıdır (Can, 2013: 14).

Tablo 5. Seçilmiş Ülkelere Göre 2013 Yılı Gelire Dayalı Gini Katsayısı

Çok Yüksek İnsani Gelişmişlik Düzeyinde Olan Ülkeler	Yüksek İnsani Gelişmişlik Düzeyinde Olan Ülkeler		Orta Derece İnsani Gelişmişlik Düzeyinde Olan Ülkeler		Düşük İnsani Gelişmişlik Düzeyinde Olan Ülkeler		
	Norveç	25,8	Belarus	27,2	Çin	42,5	Kenya
ABD	40,8	Rusya	40,1	Tayland	40,0	Pakistan	30,0

Almanya	28,3	Romanya	30,0	Özbekistan	36,7	Angola	58,6
İrlanda	34,3	Bulgaristan	28,2	Ürdün	35,4	Nijerya	48,8
İsveç	25,0	Sırbistan	27,8	Endonezya	34,0	Etiyopya	29,8
Kanada	32,6	Kazakistan	29,0	Güney Afrika	63,1	Mozambik	45,7
İspanya	34,7	Azerbaycan	33,7	Irak	30,9	Kongo	44,4
Yunanistan	34,3	Türkiye	39,0	Hindistan	33,4	Nijer	34,6

Kaynak: (UNDP, 2013: 152.)

1.2. Yoksulluğun Türkiye'deki Seyri

Türkiye'de yoksulluk sorunu 1990'lı yıllara kadar resmi olarak dillendirilmeyen özellikle de sosyal bilimler içerisinde çok irdelenmeyen konudur. Fakat dünyadaki gelişmelere paralel olarak özellikle 1990'lardan sonra yoksulluk konusu, siyaset bilimden tutunda felsefeye kadar birçok disiplin tarafından tartışılan konu haline gelmiştir. Artan küresel yoksulluk ve uluslararası kuruluşların bu konudaki çalışmaları ile Türkiye içerisinde artan kırsal yoksulluk ve kent yoksulluğu ayrıca işsizlik gibi sorunlar yoksulluk sorununa olan ilginin artmasına neden olmuştur (Altay, 2007: 353).

Yoksulluk sorunu özellikle 1994 ekonomik krizinden sonra Türkiye'de daha çok tartışılır olmuştur. 1994 yılı yoksulluğun ekonomik ve toplumsal bir sorun olarak ilk kez açıkça ortaya çıktığı bir yıl değildir. Ancak sosyo-ekonomik yönleriyle yoksulluk bu krizden sonra daha çok görünür ve daha fazla dikkate alınır olmuştur. 17 Ağustos 1999 depremi ve hemen devamında yaşanan 2001 ekonomik krizi sonrasında yoksulluk sorunu daha da yaygınlaşmış ve süregelen hal almıştır (DPT, 2001: 17; Buğra ve Keyder, 2003: 36; Sallan-Gül ve Gül, 2008a: 361).

1980'ler Türkiye için önemli bir yapısal dönüşüm sürecidir. 24 Ocak 1980'de uygulamaya konan yeni ekonomi programı ile ekonomik ve toplumsal yapıda köklü bir değişim gerçekleşirken 1990'lı yıllarda peş peşe yaşanan krizler sonrasında ekonomi küçülerek, işsizlik artmıştır (Taş ve Özcan, 2012: 427). Küreselleşme süreci, neo-liberal politikalar ve ekonomik krizlerin birleşik etkileri, ülkede gelir dağılımının bozulmasına, toplumsal kesimler arasındaki uçurumun derinleşmesine ve yoksulluğun artmasına yol açmış ve Türkiye, gelirin nispeten eşit dağıldığı bir ülke olmaktan çıkıp, zengin ile yoksul arasındaki farkın, uçurum nitelemesini hak edecek boyutlara ulaştığı bir ülke haline gelmiştir.

Türkiye'de yoksulluğun boyutlarını ölçmek için yapılan çalışmalar son dönemlerde ağırlık kazansa da çok sınırlı sayıda kalmaktadır (Gündoğan, 2008: 45). Bu alandaki en yeni çalışma ise, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yapılan ve sonuçları Aralık 2013'de duyurulan "2012 Yoksulluk Araştırması"dır.

TÜİK (2013a) "2012 Yoksulluk Araştırması"na göre, Türkiye'de 2002-2012 döneminde uluslararası karşılaştırılabilir yoksulluk sınırlarına göre fert yoksulluk oranlarının düşmekte olduğu görülmektedir. Tablo 6'da görüldüğü üzere gıda yoksulluğu oranı 2002 yılında % 1,35 iken 2010 yılından itibaren gıda yoksulluğu içinde bulunan kişinin bulunmadığı anlaşılmaktadır. Yine Tablo 6'dan anlaşılacağı üzere 2002 yılında % 26,96 gibi bir orana sahip günlük 1 dolar ve altında yaşayan nüfusun 2010 yılından itibaren bulunmadığı ve buradan hareketle denilebilir ki 2010 yılından itibaren Türkiye'de açlık yoksulluğunda bulunan fert bulunmamaktadır. Kişi başı günlük harcaması, satın alma gücü paritesine göre 2,15 doların altında kalan fert oranı 2002 yılında % 3,04 iken, bu oran yıllar itibariyle düzenli bir biçimde azalarak 2012 yılında % 0,06 olarak gerçekleşmiştir. Yine 4,3 dolar sınırına göre ise 2002 yılında % 30,30 olan yoksulluk oranı azalarak 2012 yılında % 2,27'ye düşmüştür. Tablo 6'daki rakamlara bakıldığında Türkiye'de yoksulluk oranında ciddi azalmalar olduğu açıkça görülmektedir. Ancak üzerinde düşünülmesi gereken önemli bir nokta 2012 yılı itibariyle kişi başı günlük 4,3 dolar altında yaklaşık % 2,5 insanın olduğudur. Türkiye'de nüfusun yaklaşık 2 milyonu günlük 4,3 dolardan daha az gelire sahiptir.

Tablo 6. Çeşitli Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Fert Yoksulluk Oranları

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Gıda Yoksulluğu (Açlık)	1,35	1,29	1,29	0,87	0,74	0,48	0,54	0,48	-	-	-
Kişi Başı Günlük 1 \$'In Altı	26,96	28,12	25,60	20,50	17,81	17,79	17,11	18,08	.	.	.
Yoksulluk (Gıda+Gıda Dışı)	0,20	0,01	0,02	0,01	.	.	.	.	.	.	.
Kişi Başı Günlük 2.15 \$'In Altı	3,04	2,39	2,49	1,55	1,41	0,52	0,47	0,22	0,21	0,14	0,06
Kişi Başı Günlük 4.3 \$'In	30,30	23,75	20,89	16,36	13,33	8,41	6,83	4,35	3,66	2,79	2,27

Altı											
Harcama Esaslı Göreli Yoksulluk ²	14,74	15,51	14,18	16,16	14,50	14,70	15,06	15,12			

Kaynak: (TÜİK, 2013a).

Nüfus artışı ya da fazla nüfus, önemli bir yoksulluk nedenidir. Hane halkı büyüklüğüne göre fert yoksulluk oranı Tablo 7’de görülmektedir. Türkiye’de genel olarak yoksulluk oranının artışı ile hanenin büyüklüğü paralellik arz etmektedir. Hane büyüdükçe yoksulluk oranı da artış göstermektedir. Sadece kentlerde 1-2 kişiden oluşan hane halklarının yoksulluk oranının 3-4 kişiden oluşan hane halklarından daha yüksek olması, Türkiye geneli için 1-2 kişiden oluşan hane halklarının yoksulluk oranının 3-4 kişilik hane halklarından daha yüksek olması, nüfus ile yoksulluk arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. 2009 yılında Türkiye’de hane halkı büyüklüğü 3-4 kişi olan hanelerin yoksulluk oranı % 9,41, büyüklüğü 5-6 kişi olan hanelerin % 21,79 iken, 7 ve daha fazla kişiden oluşan hanelerin yoksulluk oranı % 38,5 olarak hesaplanmıştır. 7 ve daha fazla kişiden oluşan hanelerden kentsel yerlerde oturanlar için yoksulluk riski % 23,24 iken, kırsal yerlerde bu oran % 53,57’dir (TÜİK, 2013a).

TÜİK (2013b) tarafından yapılan 2012 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması’na göre, hane halkı gelirleri küçükten büyüğe doğru sıralanır ve % 20’lik gruplara ayrılır. Bu ayrıma göre ilk %20’lik grup “geliri en düşük grubu”, son % 20’lik grup ise “geliri en yüksek grubu” tanımlanmaktadır. Bu %20’lik ayrımlar milli gelirin hangi paylarda dağıldığını görmemizi sağlayan önemli bir göstergedir. Tablo 7’de hane halkı kullanılabilir gelire göre Türkiye’deki %20’lik grupların oranları gösterilmektedir. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de yoksulluğun en önemli nedenlerinden bir tanesi gelirin adaletsiz dağılımıdır. Aşağıda (Tablo 7) Türkiye’deki gelir dağılımı % 20’lik gruplar halinde verilmiştir.

Tablo 7. Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Gelire Göre Sıralı Yüzde 20’lik Gruplar, 2006-2012

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
İlk %20	5,1	5,8	6,4	5,6	5,8	5,8	5,9
İkinci %20	9,9	10,6	10,9	10,3	10,6	10,6	10,6
Üçüncü %20	14,8	15,2	15,4	15,1	15,3	15,2	15,3
Dördüncü %20	21,9	21,5	22,0	21,5	21,9	21,7	21,7
Son %20	48,4	46,9	45,3	47,6	44,4	46,7	46,6

Kaynak: (TÜİK, 2009; TÜİK, 2010; TÜİK, 2011; TÜİK, 2012a; TÜİK, 2013b).

2006-2012 yılları arasında Türkiye’nin en düşük gelire sahip olan % 20’lik grubu toplam gelirden ortalama % 5,8 pay alırken, ikinci en düşük gelire sahip olan % 20’lik grup toplam gelirden ortalama 10,5 pay, en yüksek gelire sahip olan % 20’lik grubu toplam gelirden ortalama % 46,6 pay almaktadır. Buna göre son % 20’lik grubun toplam gelirden aldığı pay ilk % 20’lik gruba göre 8 kat daha fazladır. İlk % 20’lik yani en yoksul grubun oranı aynı yıllar içerisinde hemen hemen birbirine aynı değerlerde kalmıştır. En yoksul grubun geliri 2008 yılında % 6,4 olurken, sonraki yıllarda yaşanan 2008 ekonomik kriz sonrası azalma eğilimi göstererek, 2012 yılında bu oran % 5,9 olarak gerçekleşmiştir. En yoksul grubun gelirinin azalmasına paralel olarak en zengin son % 20’lik grubun gelirinde önemli oranda azalma olmaksızın, ilginçtir, 2008 ekonomik krizi sonrasında artış göstererek 2012 yılı içerisinde % 46,6 olmuştur.

Gelir dağılımındaki adaletsizlik bir ülkedeki siyasi, sosyal ve ekonomik istikrarı bozan önemli unsurlardan biridir. Bu nedenle ekonomi politikalarının gelir adaletsizliğini azaltıcı yönde şekillendirilmesi gerekmektedir (Müstakil Sanayici İşadamları Derneği (MUSİAD), 2013: 45). Hane halkı kullanılabilir gelire (Tablo 8) göre, Türkiye’de 2006 yılından 2009 yılına kadar Gini katsayısı düşerken 2009 yılında yükselerek 0,394 olmuştur. Tablo 8’den de anlaşılacağı üzere aynı dalgalanma durumu kent düzeyinde de görülmektedir. Bu durum Türkiye genelinde ve kent düzeyinde 2008 küresel ekonomik krizin gelir dağılımını bozduğuna işaret etmektedir. Kırsal düzeyinde ise 2009 yılında Gini katsayısında düşüş yaşanmıştır. Kriz sonrası yıllarda her üç grup için Gini katsayılarında dalgalanma mevcuttur.

Tablo 8. Hane Halkı Kullanılabilir Gelire Göre Gini Katsayısı

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Türkiye	0,403	0,387	0,386	0,394	0,380	0,380
Kent	0,392	0,375	0,376	0,386	0,370	0,376
Kırsal	0,399	0,373	0,370	0,364	0,361	0,369

Kaynak: (TÜİK, 2012a).

TÜİK, aynı zamanda kullanılabilir medyan gelire göre de yoksulluk oranlarını hesaplamaktadır. Eşdeğer hane halkı kullanılabilir medyan gelirin % 50’si dikkate alınarak belirlenen yoksulluk sınırına göre 2006 yılında nüfusun % 18,6’sı, 2007 yılında % 16,3’ü, 2008 yılında % 16,7’si, 2009 yılında % 17,1’i, 2010

² (1) 2010 yılından itibaren metodolojik revizyon çalışmaları nedeniyle hesaplanmamaktadır.

yılında % 16,9'u, 2011 yılında % 16,1'i ve 2012 yılına gelindiğinde % 16,3'ü yoksulluk riski altındadır. Yine aynı şekilde eşdeğer hane halkı kullanılabilir medyan gelirin %60'ı dikkate alınarak hesaplanan sürekli yoksulluk oranı ise 2012 yılı için %22,7'dir (TÜİK, 2013b).

Eşdeğer hane halkı medyan gelirin % 50'si dikkate alınarak belirlenen yoksul sayılarına göre 2006 yılında nüfusun yaklaşık 12,5 milyonu, 2007 yılında 11 milyonu, 2008 yılında 11,5 milyonu, 2009 ve 2010 yıllarında yaklaşık 12 milyonu, 2011 ve 2012 yıllarında ise yaklaşık olarak 12 milyonu yoksul durumdadır. Medyan gelirin % 50'si dikkate alınarak belirlenen yoksulluk sınırı 2006 yılında 1.881 TL iken 2012 yılında 4.515 TL olmuştur (TÜİK, 2013b).

Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması'nda dikkat edilmesi gereken diğer bir konu ise yoksulluk riskini gösteren "yoksulluk açığı" dır. Yoksulluk açığı yoksulluğun derecesi hakkında bilgi verir. Yoksulluk açığının 100'e yaklaşması, yoksulluğun derecesinin çok fazla olduğunu, küçülmesi ise yoksulluk risk derecelerinin daha az olduğunu ifade etmektedir (Can, 2013: 27). Yoksulluk açığı, 2006 yılına göre medyan gelirin %50'si dikkate alınarak hesaplanan grupta % 31,7 den 2012 yılında %26,9'a inmiştir (TÜİK, 2013b).

TÜİK (2013a)'in yoksullukla ilgili son verileri ışığında özetle şunlar söylenebilir:

- Kırsal bölgelerde yoksulluk kentlere nazaran daha yaygın bir sorundur. 2012 yılı verilerine göre hem kırsal bölgelerde hem kentsel bölgelerde gıda yoksulluğu ile kişi başı 1 doların altında bulunan yoksulların ortadan kalktığını görmekteyiz. Fakat 2012 yılında kırsalda 4,3 dolar sınırının altında yaşayan yoksulların oranı % 5,88 iken kentlerde bu oran % 0,60'tır.
- Hane halkı büyüklüğü arttıkça yoksulluk riski artmaktadır. 2002 yılında hane halkı büyüklüğü 3 veya 4 kişiden oluşan hanelerde bulunan fertlerin yoksulluk oranı % 16,37 olurken, 7 ve daha fazla olan hanelerde bu oran % 45,98'e çıkmaktadır. Benzer bir biçimde 2009 yılında hane halkı büyüklüğü 3 veya 4 kişi olan hanelerde yoksulluk oranı % 10,64 olarak gerçekleşirken, 7 ve üzeri hane büyüklüğüne sahip ailelerde bu oran % 40,05 olarak gerçekleşmektedir.
- Hane halkı türüne göre çocuklu çekirdek ailede bulunan fertlerin yoksulluk oranı 2009 yılında % 15,98 olurken, çocuksuz çekirdek ailelerde bu oran % 9,86'ya düşmektedir. Yine Ataerkil veya geniş ailelerdeki fertler için yoksulluk oranı ise % 24,48 olarak gerçekleşmiş olması kalabalık ailelerin yoksulluğa daha fazla maruz kaldığını göstermektedir. En düşük oranın çocuksuz çekirdek ailede gerçekleşmiş olması yoksullukla ile hane büyüklüğü arasındaki ilişkiyi net biçimde açıklamaktadır.
- Fertlerin çalışma durumlarına göre yoksulluk riski de değişmektedir. 2002 yılında ücretli- maaşlı çalışanlarda yoksulluk oranı % 13,64 iken bu oran azalma eğilimi göstererek 2008 yılında % 5,93 olmuştur. Ancak 2009 yılından bu oran % 6,05'e yükselmiştir. 2009 yılında yevmiyeli çalışanlarda bu oran % 26,86, işverenlerde % 2,33, kendi hesabına çalışanlarda % 22,49 ve ücretsiz aile işçisi olanlarda ise % 29,58 olmuştur. TÜİK (2013) verilerine bakıldığında tüm çalışma gruplarında yoksulluk oranının 2002 yılından 2008 yılına kadar düzenli bir biçimde düştüğünü, 2008 yılında yaşanan ekonomik krize bağlı olarak yine tüm çalışma gruplarında yoksulluk oranlarının 2009 yılında arttığını görmekteyiz.
- En yüksek yoksulluk riskine sahip olan tarım sektöründe çalışanlarda yoksulluk oranı 2002 yılında % 36,42 iken, bu oran 2009 yılında % 33,01 olarak gerçekleşmiştir. Yine Sanayi sektöründe çalışanlarda 2002 yılında yoksulluk oranı % 20,99 olarak hesaplanırken, 2009 yılına gelinde ciddi bir düşüş ile bu oran % 9,63 olarak hesaplanmıştır. Diğer taraftan Türkiye'nin büyüyen sektörü hizmet sektöründe çalışanlarda 2002 yılında yoksulluk oranı % 25,82 olurken, 2009 yılına gelindiğinde oran % 7,16 olmuştur. Değerlere bakıldığında yoksulluk oranının en fazla olduğu sektör tarım alanında çalışanlarda görülmektedir.
- Eğitim seviyesi ile yoksulluk arasında paralel bir ilişki söz konusudur. Bu nedenle eğitim seviyesi yükseldikçe yoksulluk azalmakta, eğitim seviyesindeki düşüşe paralel olarak yoksulluk oranı da artmaktadır. Örneğin 2009 yılında Okur-yazar olmayanlarda yoksulluk oranı % 29,84 olurken, ilkokul mezunlarında bu oran % 15,34, lise ve dengi meslek okulları mezunlarında % 5,34, yüksekokul, fakülte ve üstü % 0,71 olarak ortaya çıkmıştır. Değerlere bakıldığında eğitim seviyesi yüksek bireylerin vasıflarından kaynaklı olarak daha kolay iş bulabileceklerinden yoksulluk oranlarının düştüğü gözlenmektedir.

Sonuç

Yoksulluk, insanlık tarihinin en önemli sorunlarından biridir. Yoksulluğun, "zenginlerin ve yoksulların şehri ayrımının özgürlükleri yok ettiği ve düzensizliklerin temel nedenini oluşturduğu"nu ileri süren Platon'dan, "sınıf farklılıklarını azaltmadan hakların eşitliğinin ve otoritenin eşitliğinin sağlanamayacağını" vurgulayan Rousseau'ya, "ekonomik sistemlerin başarı ve başarısızlıklarının en yoksul yurttaşların durumunu ne ölçüde iyileştirebildikleriyle ölçülmesi gerektiğine" işaret eden Adam Smith'den, yoksul sınıfları "rekabet ve piyasa serbestisinin bir ürünü" olarak gören Marshall'a, "tümüyle serbestleşmiş bir piyasa sisteminin sosyal ve siyasal açıdan mümkün olmadığına" işaret eden Polanyi'den, ILO'nun 1944 yılında benimsediği Philadelphia Bildirgesinde yer alan "Herhangi bir yerde yoksulluk, her yerde refah için tehlike oluşturur" görüşüne ve Papa II. J. Paul'un Arjantin'in Vatikan Büyükelçisine söylediği

“vatandaşlarının çoğunu dışlayan bir sosyal örgütlenme modeli kabul edilemez” (Şenses, 2009: 26) sözlerine kadar uzanan ve çok uzun bir zaman diliminde ilgi çeken, eski bir konu olduğunu göstermektedir.

Yoksulluğun, nedenleri ve yol açtığı sonuçlarla tek boyutlu bir sorun olmaması, aksine yoksulluğun toplumsal, ekonomik, mali, yönetsel, kültürel vb. birçok alandan etkilenmesi ve onları etkilemesi nedeniyle; yoksullukla mücadelenin de yoksulluğun bu çok boyutlu etkileşim alanlarını göz önünde bulunduran bir stratejiye sahip olması gerekmektedir. Bunları göz önünde bulundurmadan geliştirilecek stratejilerin getirdiği çözümlerin eksik kalması, hatta sorunun daha da derinleşmesine yol açması kaçınılmazdır.

Yoksullukla ilgili olarak hem ülkeler bazında hem uluslararası birçok aktör tarafından çalışmalar yapılmasına karşın soruna hala ciddi bir çözüm yolu bulunabilmiş değildir. Bırakınız, yoksulluğu azaltmak ya da ortadan kaldırmak, yapılan istatistik çalışmalarına bakılınca sorunun daha da fazlaştığı görülecektir.

Yoksulluğun en önemli göstergelerinden biri olan gelirin adaletsiz dağılımı Dünyadaki ve Türkiye’deki yoksulluğu gözler önüne sermektedir. Çok uluslu ünlü bir şirket Walt Disney’in Portau Prince’de (Haiti), pijama, çocuk giysisi, tişört, çamaşır vb. üreten bir şubesi vardır. Bu işletmenin genel müdürünün bir saatlik kazancı 2783 dolar iken, fabrikada çalışan bir kadın işçinin saatlik ücreti 28 centtir. Bu işletme içerisinde bir kadın işçi genel müdürünün saatlik ücretini alabilmek için 16 yıl 8 ay hiç aralıksız çalışması gerekiyor. Aynı zamanda yine genel müdür yılda 181 milyon dolar değerinde hisse senedi kazanıyor. Bu rakam hemen hemen 19 bin Haitili aileyi 14 yıl geçindirmeye yetecek bir rakamdır (Başkaya, 2004: 321). Bu ve buna benzer milyonlarca örnek bulmak mümkün. Fakat burada vurgulanması gereken gelir dağılımı adaletsizliğinin ortaya çıkardığı yoksulluk manzarasıdır.

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de yoksulluğun önemli nedenlerinden biri gelirin adaletsiz dağılımıdır. İnsanların ucuz eklemek için belediye eklemek büfelerinde zamanını geçirdiği, ucuz sebze meyve alabilmek için mahalle pazarlarının sonunu beklediği bir ortamda, Kanal D Ana Haber Programında yayınlanan bir haber, gelir dağılımı adaletsizliğini gözler önüne sermektedir: “13 yaşındaki çocuklarına yaklaşık 320 bin liralık tekne alan ailenin” (www.cumhuriyet.com.tr) görüntüsü ülkemizde gelir dağılımı adaletsizliğinin ne düzeye geldiğini göstermektedir. Bir tarafta çocuğuna 320 bin liralık tekne alan aile, diğer tarafta ise yoksulluk sebebiyle çocuklarını (ki sayıları 800 bini bulan) (Başkaya, 2004: 323), okula gönderemeyerek çalıştırmak zorunda olan ailelerin varlığı, gelir dağılımı adaletsizliğini özetler niteliktedir. Gelir dağılımı adaletsizliğinin bir sonucu olan yoksulluk gerek dünya genelinde gerekse ülkemizde mücadele edilmesi gereken çok önemli sorun haline almıştır.

Dünyadaki gelir, servet ve kaynaklara bakılınca aslında sorunun gelir ya da kaynak yetersizliği olmadığı, bunun adilane bir biçimde dağıtılmadığı görülmektedir. Bu nedenle dünya ölçeğindeki kaynaklar dünya nüfusuna dengeli bir biçimde dağıtılsa sorunun çözümü yönünde önemli bir adım atılmış olacaktır.

Diğer taraftan yatırımcıları geri kalmış bölgelere yatırım yapmaya teşvik ederek, yapılan yatırımlar sonucu bir yandan düşük gelirli bölge halkının istihdam ve gelir elde etme imkânı sağlanırken, diğer taraftan da yatırımcıların kar etmeleri sağlanabilir.

Türkiye’de yoksulluk oranında ciddi azalmalar olduğu açıkça görülmektedir. Ancak üzerinde düşünülmesi gereken önemli bir nokta 2012 yılı itibarıyla kişi başı günlük 4,3 dolar altında yaklaşık % 2,5 insanın olduğudur. Türkiye’de nüfusun yaklaşık 2 milyonu günlük 4,3 dolardan daha az gelire sahiptir. Ülkede uzun yıllar süren yüksek enflasyon toplumsal kesimler arasındaki gelir kutuplaşmasının derinleşmesine yol açmıştır. Her ne kadar son yıllarda enflasyon oranlarında nispetten daha düşük rakamlar yakalanmış ise de, gelir dağılımında istenen düzeylere henüz gelinememiştir. Bütün bunların yanında Türkiye’nin siyasi etkilerden sıyrılıp radikal reformlara önem vermesi gerekmektedir. Ayrıca ulusal ekonomik politikaların tarıma daha fazla odaklanarak, yoksullar lehine ekonomik büyümenin yapılandırılması sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- ALTAY, Asuman (2007). “Bir Kamu Malı Olarak Sosyal Sermaye ve Yoksulluk İlişkisi”. *Ege Akademik Bakı*, Sayı: 7/1, 337-362.
- ARABACI, Y. Rabihan (2015). “Gelir Dağılımı ve Yoksulluk”, Aysen Tokol ve Yusuf Alper (Ed.), *Sosyal Politika* (ss. 178-205) içinde, Bursa: Dora Basın Yayın Dağıtım.
- AVCI, Nazmi (2003). “Yükselen Bir Değer (!) Olarak Yoksulluk ve Türkiye”, Ahmet E. Bilgili ve İbrahim Altan (Ed.), *Yoksulluk Sempozyumu Kitabı, Cilt: 1* (ss. 122-133) içinde, Düzenleyen: Deniz Feneri Derneği. İstanbul. 31 Mayıs-1 Haziran 2003, İstanbul: Deniz Feneri Yayınları.
- BAŞKAYA, Fikret (2004). *Çığırından Çıkmuş Bir Dünya: Sosyal Sefaletin, Ekolojik Felaketin, Etik Yozlaşmanın Kökeni*. Ankara: Özgür Üniversite Yayınları.
- BAUMAN, Zygmunt (1999). *Küreselleşme- Toplumsal Sonuçları*. (Çev.: A. Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- BAUMAN, Zygmunt (2000). *Siyaset Arayışı*. (Çev.: T. Birkan). İstanbul: Metis Yayınları
- BİNYİL KALKINMA HEDEFLERİ RAPORU. (2010) http://www.un.org.tr/2010_June/haber_so111.html.
- BUĞRA, Ayşe, KEYDER, Çağlar (2003). Yeni Yoksulluk ve Türkiye’nin Değişen Refah Rejimi, Ankara: UNDP, http://www.tr.undp.org/content/dam/turkey/docs/povreddoc/UNDP-TR-new_poverty.pdf, Erişim Tarihi: 18.06.2014.
- BUĞRA, Ayşe, (2010). *Kapitalizm Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- CAN, Yeşim (2013). *Sosyal Hizmetler ve Yoksulluk, Özel İhtisas Komisyonu*. Trakya Kalkınma Ajansı.

- CIA (2012). <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2046.html> (Erişim Tarihi: 19.12.2012).
- ÇALIŞKAN, Şadan (2010). "Türkiye'de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk". *Sosyal Siyaset Konferansları*, 59 (2), 89-132.
- ÇAMUR-DUYAN, Gülsüm (2011). *Kadın Yoksulluğu*. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayınları.
- DANSUK, Ercan (1997). *Türkiye'de Yoksulluğun Ölçülmesi ve Sosyo-Ekonomik Yapılarla İlişkisi*. (Yayınlanmış Uzmanlık Tezi), Ankara: DPT.
- DPT (2001). *8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele*. Ankara: DPT Özel İhtisas Komisyonu Raporu.
- DPT (2007). *9. Beş Yıllık Kalkınma Planı 2007-2013: Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele*. Ankara: DPT Özel İhtisas Komisyonu Raporu.
- EUROPEAN UNION. (1985). *Council Decision on Specific Community Action to Combat Poverty*, Council of the European Community.
- GİDDENS, Anthony (2000). *Üçüncü Yol Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi*. (Çev.: Mehmet Özay). İstanbul: Birey Yayıncılık.
- GÜNDOĞAN, Naci (2008). "Türkiye'de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele". Ankara: Sanayi Odası, Ocak/Şubat, 42-56.
- GÜRSEL, Seyfettin, LEVENT, Haluk. ve SELİM, Raziye (2000). *Türkiye'de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk-Avrupa Birliği ile Karşılaştırma*. İstanbul: Lebib Yalkın Yayınları.
- JALEE, Pierre (1965). *Yoksul Ülkeler Nasıl Soyuluyor*. (Çev.: S. Hilav). İstanbul: Yön Yayınları.
- KIZILÇELİK, Sezgin (2002). *Sefaletin Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- KIZILGÖL, Özlem (2009). *Türkiye'de Yoksulluk Sorunu: Ekonometrik Bir Bakış*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- MAHİROĞULLARI, Adnan (2010). "Yoksullukla Mücadelede Sosyal Politika Önlemleri: Sivas Örneği". *11. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Kongresi Kitabı* (ss. 115-124) içinde, Ankara: TÜRK-İŞ Sendikası Yayınları.
- MARSHALL, Gordon (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. (Çev.: Osman Akınhay, Derya Kömürçü), İstanbul: Bilim ve Sanat Yayınları.
- MUSİAD (2013). "Güven Ekonomisinde Büyümenin Finansmanı". *2013 Türkiye Ekonomisi Raporu*. Ankara: MUSİAD Araştırma Raporları.
- OPPENHEİM, C. & HARKER, L. (1996). *Poverty: The Facts*. Child Poverty Action. Group Limited.
- POGGE, Thomas (2006). *Küresel Yoksulluk ve İnsan Hakları*. (Çev.: Güneş Kömürçüler). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- SALLAN-GÜL, Songül (2002). "Türkiye'de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadelenin Sosyolojik Boyutları: Göreliden Mutlak Yoksulluğa". Yasemin Özdek (Ed.), *Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları* (ss. 107-118) içinde, Ankara: TODAİE Yayınları.
- SALLAN-GÜL, Songül VE GÜL, Hüseyin (2008). "Türkiye'de Yoksulluk, Yoksulluk Yardımları ve İstihdam". Nurgün Oktik (Der.), *Türkiye'de Yoksulluk Çalışmaları* (ss. 361-396) içinde, İzmir: Yakın Kitabevi.
- ŞENSES, Fikret (2009). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*. (5. Baskı), İstanbul: İletişim Yayınları.
- ŞENSES, Fikret. (2014). "Gelir Dağılımı ve Yoksulluk: Temel Eğilimler, Nedenler ve Politikalar". Ahmet F. Aysan ve Devrim Dumludağ (Yay. Haz.), *Kalkınmada Yeni Yaklaşımlar* (ss. 93-121) içinde, Ankara: İmge Kitabevi.
- ŞENSES, Fikret, ÖNDER, Harun (2005). "Türkiye'de Yoksulluk ve Yoksulluk Düşüncesi". Burak Ülman ve İsmet Akça (Der.), *İktisat, Siyaset, Devlet Üzerine Yazılar* (ss. 199-221) içinde, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- TAŞ, H. Yunus, ÖZCAN, Selami. (2012). "Türkiye'de ve Dünya'da Yoksulluk Üzerine Bir Araştırma". International Conference On Eurasian Economies, 423-430.
- TOSUNER, Özlem (2007). *Dünya Bankası ve Yoksullukla Mücadele*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TUİK (2009). *Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması-2007*, www.tuik.gov.tr.
- TUİK (2010). *Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması-2009*, www.tuik.gov.tr.
- TUİK (2011). *Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması-2010*, www.tuik.gov.tr.
- TUİK (2012). *Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması-2011*, www.tuik.gov.tr.
- TUİK (2013b). *Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması-2012*, www.tuik.gov.tr.
- TUİK (2013a). *2012 Yoksulluk Araştırması*. www.tuik.gov.tr.
- UNCTAD (2012). *Trade And Development Report-2012*. Cenevre Unctad.
- UNDP (1993). *Human Development Report-1993*. New York: UNDP.
- UNDP (2005). *Human Development Report-2005*. New York: UNDP.
- UNDP (2006). *Human Development Report 2006*. New York. USA.
- UNDP (2007/2008). *Human Development Report 2007/2008*. New York. USA.
- UNDP (2013). *Human Development Report-2013*. New York. USA.
- UZUN, A. Meral (2003). "Yoksulluk Olgusu ve Dünya Bankası". *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi*, Sayı: 4-2, 155-173.
- WORLD BANK (2010). "Understanding Poverty, What is Poverty?" www.worldbank.org/poverty,
- WORLD BANK (2010). "World Development Report 2004". www.worldbank.org/poverty.
- WORLD BANK (2013) "World Development Indicators: Size of the Economy, World View" <http://wdi.worldbank.org/table/1.1#>, (Erişim Tarihi: 20.09.2014).
- WORLD BANK. (2005). "Global Economic Prospects, Trade", *Regionalism and Development*. www.worldbank.org/poverty.
- www.cumhuriyet.com.tr/video/video_eglenme/42389/Sosyal_medyayi_sallayan_cocuk_Anlayamazsiniz....html# (Erişim Tarihi: 19.04.2014).
- YILDIZ, Barış (2013). *Dünya'da ve Türkiye'de Yoksullukla Mücadelede Uygulanan Mali Tedbirler ve Türkiye Analizi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.